

Mihin menet joukkotiedotus

"Käynnissä oleva murrosvaihe tiedotustoinnin väliseissä — erityisesti elektroniikan kehittymisen seurauksena — on jo saanut aikaan kauaskantoisia muutoksia yhteiskunnan toiminnassa, ja voidaan olettaa, että tämä prosessi yhä kiihtyy tulevaisuudessa. Sillä tulee olemaan tuntuva vaikutus kehityksen kulkuun kasvatuksen, tieteen ja kulttuurin aloilla, joista Unesco on erityisesti kiinnostunut. Vaikka viestinnän teknologia kehittyy yhä nopeutuvalla vauhdilla, tämän kehityksen seurauksia ei kuitenkaan tutkita riittävästi. Unescon yleiskokous onkin siksi toivonut laajempaa tutkimusohjelmaa valtuuttaen pääjohtajan järjestämään asiantuntijakokouksen tehtävänä kartoittaa joukkotiedotuksen asemaa yhteiskunnassa, informoida sihteeristöä alan viimeisimmästä kehityksestä ja opastaa sitä toimeenpanemaan pitkän tähtäyksen toimintaohjelma."

Näin Unesco motivoi parillekymmenelle joukkotiedotusvälineiden tutkijalle lähettämänsä kutsun saapua viime kesäkuun lopulla kymmeneksi päiväksi Montrealiin. Tilaisuuden nimi oli "Meeting of experts on mass communication and society". Osanottajat edustivat 16 maata Filippiinejä, Ecuadoria ja Senegalia myöten. Länsieurooppalaisia oli mukana ilahduttavan vähän, vain kuusi 18:sta. Ainoina skandinaaveina olivat prof. Ulf Himmelstrand Uppsalasta ja allekirjoittanut. Varsinaisten osanottajien lisäksi kokousta seurasi parikymmentä eri kansainvälisten järjestöjen valtuuttamaa havainnoitsijaa, mm. YK:sta ja Kansainvälisestä Lehdistöinstituutista IPI:stä.

Se, että paikalla oli pääasiassa tutkijoita, ei ihme kyllä estänyt nykyiseen joukkotiedotustutkimukseen kohdistuvaa kritiikkiä. Oikeastaan kokouksesta ei näin jälkeen päin olisi syytä puhuakaan, ellei se olisi todennut muuta kuin että nykyisen tyyppistä, sinänsä korkealuokkaista tutkimusta tulee ainoastaan tehostaa. Näin ei todellakaan käynyt, vaan tilaisuudesta muodostui — ottaen huomioon, että se oli Unescon järjestämä kansainvälinen asiantuntijakokous — huomattavan uudistusmielinen, jopa radikaali.

Tällä haavaa maailmassa tehtävästä joukkotiedotustutkimuksesta valtaosa kohdistuu sanomia vastaanottavaan yleisöön ja siihenkin tavallisesti hyvin suppeasta näkökulmasta: lehtien luvun, radion kuuntelun, tv:n katselun yms. kulutusmäärien kannalta. Nykyinen tutkimus on siis tyyppillisesti "service-orientoitunutta", tiettyjä toiminnallisia (pääasiassa kaupallisia) päämääriä suoranaisesti palvelevaa soveltavaa yleisötutkimusta. Muunlaistakin tutkimusta kyllä harrastetaan, lähinnä yliopistoissa, joissa on tarkasteltu joukko-

tiedotusta myös sen yksilöissä ja koko yhteiskunnassa aiheuttamien vaikutusten kannalta, mutta tällainen yhteiskuntatieteellisesti suuntautunut tutkimus on ollut häviävän vähäistä muuhun "rutiinitutkimukseen" verrattuna. Esimerkiksi Englannissa kaupallinen tai kaupallisesti suuntautunut tiedotustutkimus (jälkimmäistä edustaa mm. BBC:n tutkimustointi) saa vuosittain varoja 60 kertaa enemmän kuin joukkotiedotusprosessia syvällisemmin tarkasteleva yhteiskuntatieteellinen (pääasiassa yliopistollinen) tutkimus.

Kokous piti tutkimuksen nykytilaa puutteellisenä, koska monet joukkotiedotustoiminnan avainkohdat ovat jääneet tutkimattomaan hämärään. Näin on laita mm. tiedotusvälineiden pitkäaikaisten vaikutusten — esimerkiksi paljon puhutun televisio-ohjelmien sisältämän väkivallan vaikutuksen — suhteen: niitä on tutkittu vain puutteellisesti eivätkä tutkimukset voi siten kiistattomasti osoittaa mitään varmaa. Siksi asiasta keskusteleminen jää useimmiten "huulien" heittelyn tasolle, ja koska vaikutuksia ei ole "tieteellisesti todistettu", saavat tiedotusvälineet hyvän syyn vetäytyä vastuusta ja jatkaa entisen kaltaista toimintaansa, tähtäsi se sitten mihin hyvänsä. On kuitenkin ilmeistä, että jos tutkimus olisi ollut riittävän voimaperäistä, todistusaineistoakin olisi löytynyt. Tällainen tutkimus ei kuitenkaan ole näyttänyt kiinnostavan tiedotustutkimusten teettäjiä ja rahoittajia, jotka valtaosaltaan ovat kaupallista ajattelua seuraavia lehti-, radio- tai tv-yhtiöitä. On syytä jopa olettaa, että ne ovat — tahattomasti tai tarkoituksella — suorastaan estäneet syvälle käyvien vaikutusten tutkimista; merkitsisihän vaikutusten "löytyminen" yleisön "manipuloinnin" ja "aivopesun" todistamista, mikä on tiedotusvälineen kannalta tietysti paljon kiusallisempaa kuin "yleisönpalvelusta" puhuvien lukija-, kuulija- ja katsojatilastojen kerääminen.

Tiedotusvälineiden kannalta vieläkin "kiusallisempia" saattavat olla eräät toiset laiminlyödyt tutkimuskohteet, kuten tiedotuksen sisältö, toimitustyössä noudatettavat periaatteet ja yleensä tiedotusinstituutioissa noudatettava päätöksentekoprosessi. Nämä kaikki liittyvät joukkotiedotuksen tavoitteisiin, joihin kokouksen mielestä tutkimuksissa on kiinnitetty aivan liian vähän huomiota: ne on joko todettu sellaisinaan annetuiksi — naiiviin tapaan "viihdytys", "informointi" ja "kasvatus" — tai sitten niitä on tarkasteltu lähemmin, mutta kuvailevasti ja kritiikittömästi. Se mitä tässä vaiheessa tarvitaan, on joukkotiedotuksen päämääränasettelun kriittistä analyysia: niiden arvopäämäärien tiedostamista ja punnitsemista, jotka viime kädessä ohjaavat koko

toimintaa. Tämä merkitsee samalla teoreettisen panoksen lisäämistä soveltavan "service"-tutkimuksen rinnalla. Erityisesti allekirjoittanut pyrki korostamaan — Suomen Yleisradiossa omaksutun tutkimuspolitiikan mukaisesti — että jos tutkimukselta ylipäänsä halutaan saada ratkaisevaa apua tiedotustoiminnan kehittämistyössä, tutkimuksen pääpaino on pantava nimenomaan tavoitteiden pohdiskeluun ja tiedotussisällön tarkasteluun, sen sijaan että se nykyisin on toisaalta yleisön kulutus- tapojen ja toisaalta välineiden ominaisten ilmaisukeinojen tutkimuksessa. Viimeksi mainitut tutkimuksen lähestymistavat saattavat ylikorostuessaan olla jopa haitaksi kehittämistyölle, koska ne itse asiassa auttavat nykyisten päämäärien toteutumisesta entistä tehokkaammin.

Kehitysmaille on tietysti tyypillistä korostaa joukkotiedotusvälineiden merkitystä nimenomaan koulutuksen ja kansalaiskasvatuksen aloilla. Siksi kolmannessa maailmassa perustellusti kaivataan soveltavaa "service"-tutkimusta tukemaan yhtä selvää päämäärää: opetusta. Tämä ei ole kuitenkaan kehitysmaiden ainoa huoli: ehkä vieläkin vakavampana pulmana pidettiin sitä, että kaiken kansalliseen identiteettiin tähtäävän valistustoiminnan ohella kolmannen maailman "tiedotusympäristö" on kuitenkin valtaosaltaan peräisin kehittyneestä maailmasta, joka tällä tavoin "vie" omaa arvomaailmaansa hyvin toisenlaisten kulttuurien keskuuteen. "Vapaan tiedonvälityksen" periaate ei paljoa auta, jos oma joukkotiedotusta tuottava teollisuus kärsii pääoman ja ammattityövoiman puutteesta: uutisaineisto, filmit ja musiikki on silloin pakko tuottaa sieltä, missä niitä tehdään halvalla. Näin tiedonvälitys tulee yksisuuntaiseksi, jopa niin, että kehitysmaan lehdistö saattaa käyttää oman maansa asioissa lähteenä länsimaaisia uutistoimistoja. Tällä tavoin länsimaisittain vääristynyt kuva maasta palaa sinne takaisin muovatakseen tämän maan kuvaa itsestään yhä vääristyneemmäksi. On siis todellakin aihetta puhua länsimaisten uutistoimistojen ja tv-yhtiöiden harjoittamasta "uudesta imperialismista" sekä "kulttuurin suoje- lusta" sellaisen vastapainona. Oireellinen on tämä amerikkalaisen suuhun sijoitettu lause: "Antaisin kenen tahansa kirjoittaa kansakunnan lait kunhan vain saan itse kirjoittaa iskelmien sanat".

Tämä kolmannen maailman pulma sai kokouksen vaatimaan tutkimusta erityisesti joukkotiedotusvälineiden omistussuhteista — nehan liittyvät luonnollisesti yleisempään kysymykseen tavoitteista. Koko kansainvälisen tiedotustoiminnan yhteiskunnallinen, poliitti-

nen, taloudellinen, oikeudellinen ja hallinnollinen ongelmakenttä asetettiin laiminlyötyjen, mutta välttämättömien tutkimusten listalle.

Kokous kiinnitti huomionsa myös joukkotiedotuksen tutkijoiden asemaan: tutkijoiden tulisi pysyä riippumattomina tiedotusvälineistä, mutta toisaalta heidän pitäisi nykyistä enemmän olla kosketuksissa "tiedotusteollisuuden" henkilökunnan — toimittajien, tuottajien jne. — kanssa. Edellinen siksi, että kriittinen, tavoitteisiin saakka ulottuva tutkimus yleensä olisi mahdollista ja jälkimmäinen siksi, että tiedottajat oppisivat yhä paremmin näkemään, mitä he tekevät.

Kaiken kaikkiaan kokous päätyi ehdottamaan, että Unescon olisi toimeenpantava perusteellinen joukkotiedotustoiminnan tutkimusohjelma. Tämän katsottiin parhaiten olevan toteutettavissa "kansainvälisen joukkotiedotuksen vuosikymmenen" puitteissa. Tämä suunnitelma esitettiin otettavaksi käsiteltäväksi Unescon hallintoelimissä kaksivuotiskautena 1971—1972.

KAARLE NORDENSTRENG

TVK julistanut iskulausekilpailun

TVK tarvitsee muiden järjestöjen tapaan toimintaansa ja päämääriään kuvaavia erilaisia tunnus- ja iskulauseita, mainospaloja. Hyvä iskulause sanoo lyhyessä, selkeässä muodossa jotakin TVK:n puolesta. Iskulauseen ei kuitenkaan tarvitse olla liioitteleva mainospala, vaan se voi olla tosiasian kertova, toteava, kuten "TVK edustaa kasvavaa voimaa".

Löytääkseen uusia, osuvia iskulauseita, on TVK julistanut kilpailun. Kaikki ehdotukset ovat tervetulleita. Myös kapealle toimintasektorille kohdistuville lauseille annetaan arvoa. Ainoa vaatimus on lyhyys: kymmenen sanaa lienee kattona. Myös iskulauseideat, joita ehdottaja ei ole halunnut muotoilla valmiiksi lauseeksi, käsitellään tasavertaisina ehdotuksina.

Palkintosummaksi on varattu 250 markkaa, joka voidaan jakaa palkintolautakunnan harkinnan mukaan. Lisäksi kaikki käyttökelpoisiksi arvioidut ehdotukset lunastetaan 10 mk:n hinnasta. Sama henkilö voi tehdä useita ehdotuksia.

Ehdotukset on postitettava joulukuun loppuun mennessä osoitteella TVK:n tiedotusosasto, Töölöntullinkatu 8, Helsinki 25. Kuoreen tunnus "Iskulause". Kilpailun raatina on TVK:n tiedotustoimikunta.